

Dokumentnamn			Sida
Riktlinje Inhämtande av samtycke			1(5)
Framtagen av Medicinskt ansvariga	Godkänd av Kommunstyrelsen	Upprättad 2011 Reviderad 2013 2014 2015 2017 2018 2019 2020 2022 2023	Revideras 2026

Riktlinje Inhämtande av samtycke

Inledning

Alla hälso- och sjukvårdsåtgärder bygger på frivillighet och kräver samtycke. Hälso- och sjukvård och verksamhet enligt SoL och LSS bygger på frivillighet och innebär att man inte kan vidta åtgärder mot den enskildes vilja. Vidare ska verksamheten utforma sina insatser utifrån den enskildes individuella önsningar, behov och förutsättningar. Delaktighet, självbestämmande och integritet är en ledstjärna i det dagliga arbetet. Individuellt anpassad information ska ges om hälsotillstånd och om de metoder för undersökning, vård och behandling som finns.

Varje medborgare är skyddad från påtvingat kroppsligt ingrepp och frihetsberövande enligt grundlagen.

Med påtvingat kroppsligt ingrepp menas i första hand våld, men det innefattar även undersökningar, smärre ingrepp samt vaccinerings och blodprovstagning som går under beteckningen kroppsbesiktning. Tvångsmedicinering är ett sådant påtvingat kroppsligt ingrepp.

Med frihetsberövande menas ex då någon är förhindrad att förflytta sig utanför ett rum eller annat relativt starkt begränsat område.

Ansvar

Vårdgivare

Kommunstyrelsen är den juridiska vårdgivaren för hälso- och sjukvård. Vårdgivaren är ytterst ansvarig för att det finns riktlinjer för samtycke så att samtycket sker på ett säkert och lagligt sätt.

Verksamhetschef, enhetschef

Ansvarar för att riktlinjen för samtycke är känd och tillämpas i den löpande verksamheten.

Verksamhetschef delegerar till enhetschefer i Valdemarsviks kommuns verksamheter att ansvara för att verksamheten alltid inhämtar samtycke från den enskildes innan insatser enligt HSL, SoL och LSS utförs så att dessa inte innebär olaga tvång.

All personal ska ha information om gällande samtycken.
Enhetschef ska hålla de etiska frågorna kring samtycke levande och ansvara för att informationen om samtyckesdirektivet ingår i all personals introduktion.

Medicinskt ansvariga, MA

Har det övergripande ansvaret för att upprätta riktlinjer för samtycke.

Legitimerad personal

Ansvarar för att utreda och dokumentera samtycket i verksamhetens journalsystem när den enskilde har samtyckt till den hälso- och sjukvård som ges.

Omvårdnadspersonal

Ansvarar för att alltid inhämta och dokumentera samtycken.

Respektera den enskildes önskemål och delaktighet.

Personal får inte följa anhörigas ev krav på att personal ska utföra vård eller omsorg mot en persons vilja eller att använda olika skydds- och begränsningsåtgärder.

Samtycke

Samtycke enligt Patientlagen (2014:821) kan anses vara varje slag av frivillig, särskilt och otvetydig viljeyttring genom vilken den enskilde, efter att ha fått information, godtar åtgärder, registrering eller informationsöverföring som rör den enskilde.

Frivilligheten innebär att den enskilde samtycker med egen vilja. Om den enskilde av olika orsaker inte kan lämna sitt samtycke så ska det hanteras individuellt, utifrån en professionell bedömning av hur den enskilde troligtvis hade ställt sig i frågan om samtycke, om den enskilde själv hade kunnat göra det.

Frivillighet innebär i praktiken att den enskilde har ett fritt val att avgöra om dennes uppgifter ska få behandlas.

Samtycke innebär i generell mening accepterande eller godtagande av föreslagna åtgärder.

Även om ett samtycke uppfyller alla förutsättningar för giltighet vid tidpunkten när det ges, medför det inte att samtycket gäller för all framtid. En person kan när som helst återkalla ett samtycke. Detta kan ske muntligt eller genom att med sitt agerande visa att personen inte samtycker.

Samtycke enligt Patientlagen (2014:821) kan lämnas skriftligt, muntligt eller genom den enskildes handlande. Regleringen innebär att ett samtycke till hälso- och sjukvård kan komma till uttryck genom den enskildes handlande.

Att ge vård eller omsorg mot en vuxen persons vilja eller att använda tvångsåtgärder kräver stöd av tvångslagarna.

Den enskilde har rätt att till att få relevant information som ska utgöra grunden för att den enskilde ska kunna värdera om hon eller han är villig att ge sitt samtycke till den erbjudna vården. Kommunikationen behöver anpassas till personens förutsättningar och att personalen har ett förhållningssätt som inbjuder till att föra fram sina åsikter och önskemål.

Personal ska så långt det är möjligt försäkra sig om att mottagaren har förstått innehållet i och betydelsen av den lämnade informationen. Det är i det sammanhanget som ett samtycke till att ta emot erbjuden vård bör efterfrågas och lämnas.

Ingen annan person än den enskilde själv kan ge samtycke till hälso- och sjukvård och omsorg. Den enskilde ska få den hälso- och sjukvård som behövs för att avvärja fara som akut och allvarligt hotar den enskildes liv eller hälsa, även om hans eller hennes vilja på grund av medvetlöshet eller av någon annan orsak inte kan utredas.

Rätten att kommunicera

Av FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning följer att alla har rätt till kommunikation på lika villkor. Den gäller för alla personer med kognitiva funktionsnedsättningar oberoende av ålder. Rätten att kommunicera gäller också för personer som utreds för eller får insatser från socialtjänsten.

Personal som beslutar om och utför insatser behöver därför ge personer med kommunikationssvårigheter stöd och förutsättningar för att kunna kommunicera, och därmed utöva sin rätt till självbestämmande och inflytande.

Information till personer med kommunikationssvårigheter behöver utformas och lämnas på ett sådant sätt att personerna kan ta till sig den.

Alternativ och kompletterande kommunikation, AKK, stödjer kommunikation mellan människor, och kan hjälpa personer med kommunikationssvårigheter att förstå andra och att uttrycka sig.

Samtyckets inhämtande

Det går inte i förväg beskriva alla olika situationer som kan uppstå inom omsorg, omvårdnad, vård och behandling. Varje situation där behov av inhämtande av samtycke krävs är unik för varje enskild individ.

Om den enskilde av olika orsaker inte kan lämna sitt samtycke så ska det hanteras individuellt, utifrån en professionell bedömning av hur den enskilde troligtvis hade ställt sig i frågan om samtycke, om den enskilde själv hade kunnat göra det.

En person kan när som helst återkalla sitt samtycke. Även om samtycket inte återkallas kan det också av andra skäl upphöra att gälla.

Uttryckligt samtycke

Ett uttryckligt samtycke innebär att den enskildes aktivt antingen skriftligen, muntligen eller genom t.ex. en jakande nick ger sitt samtycke till en viss åtgärd.

Konkludent/tyst samtycke

Den enskilde visar genom sitt agerande att hon eller han samtycker till en åtgärd, genom att exempelvis underlätta vid blodprovstagning genom att sträcka fram armen mot den som ska ta provet. Det är viktigt hur vård- och omsorgspersonal visar och berättar om den tilltänkta åtgärden och reaktionen kan sedan vara vägledande för ställningstagandet om samtycke föreligger eller inte.

Rätt hjälpmedel och kommunikationsstöd kan också stödja en person att visa vad man vill ex med hjälp av bilder, samtalsmatta eller andra kommunikationshjälpmedel för att kunna visa sin inställning till den föreslagna åtgärden

Presumerade samtycket

Ett sådant samtycke bygger på att den som ska vidta åtgärden förutsätter att den är förenlig med den enskildes vilja utan att samtycket har kommit till uttryck. Detta samtycke ställer krav på djupare analys.

Inre samtycke

Avses situationer då den enskilde är fullt medveten om vad som planeras och faktiskt samtycker till åtgärden i fråga, men inte på något sätt låter detta samtycke komma till uttryck. Det går i denna situation endast att anta eller presumera att den enskilde samtycker. Ett sådant antagande måste bygga på att den berörde har informerats om den planerade åtgärden och då inte har gett uttryck för någon motvilja mot att den genomförs. Kraven på samtyckets art ska ställas högre om åtgärderna är av särskilt ingripande natur och behöver utredas grundligt. Viktigt att belysa

Samtycke från god man eller förvaltare

God man eller förvaltare kan inte samtycka till vård och omsorg mot den enskildes vilja eller till användning av skydds- och begränsningsåtgärder.

Samtycke från anhörig

Anhöriga och andra närstående har inte några rättsliga befogenheter att agera som ställföreträdare för en vuxen person. Undantag kan även ges till personer som överlåtit ställningstaganden gällande omsorg genom Lagen om framtidsfullmakter (2017:310). En framtidsfullmakt gäller däremot inte vid beslut som rör medicinsk vård eller tandvård. Det innebär att anhöriga eller annan närstående inte kan samtycka till vård eller omsorg mot den enskildes vilja eller till användning av tvångs- eller skyddsåtgärder. Samtycke från den enskilde får inte förväxlas med möjligheten att informera närstående när informationen inte kan ges till den enskilde.

Nödrätt

Det enda tillfället när man inte kan inhämta samtycke är när man åberopar nödrätten eller som det beskrivs i brottsbalken; där det finns bestämmelser om ansvarsfrihet för handlingar som företas i nöd.

Bestämmelserna innebär att den som handlar i nöd för att avvärja fara för liv eller hälsa under vissa förutsättningar kan vara fri från ansvar.

Handlingen måste stå i proportion till den fara som föreligger.

Situationen måste dock vara sådan att det finns en verklig allvarlig och överhängande fara för liv eller hälsa.

Nödrätten får inte ligga till grund för rutinmässiga ingripanden utan är avsedd att användas vid enstaka händelse.

Om en anställd har använt sig av våld eller tvång i en akut situation ska det inträffade utredas av enhetschef.

En avvägning måste således göras mellan å ena sidan den fara som förelegat och å andra sidan den skada som handlingen medfört samt "omständigheterna i övrigt".

Dokumentation

Patientjournalen ska innehålla väsentliga uppgifter om vidtagna åtgärder, samt innehålla information om lämnade och återkallade samtycken. Likaså ska den information som den enskilde har fått dokumenteras, liksom de ställningstaganden som gjorts i fråga om val av behandlingsalternativ.

Ställningstaganden att inte vidta någon åtgärd är viktiga att dokumentera inför uppföljningar av vården.